

Odgovornost pri otrocih razvijamo skozi ravnanje

Vesna Jarh, dipl. vzgojiteljica, Vrtci občine Žalec

Članek govori o spodbujanju in vidikih učenja odgovornosti v predšolskem obdobju. V prispevku predstavimo, kako pomembno je, da že od malega vzgajamo otroke, ki znajo prevzeti odgovornost za svoja dejanja. Najboljši način za krepitev te vrednote pri otrocih so zagotovo zgled vzgojitelja in njegove veščine izvajanja vzgojno-izobraževalnega procesa v okviru vsakodnevnih dejavnosti v vrtcu.

Ključni pojmi: odgovornost, vzgojitelj, predšolski otroci.

Odgovornost

Odgovornost je zelo širok pojem in ima veliko različnih interpretacij. V slovenščini »odgovornost« pomeni dati odgovor na (klic, poziv, prošnjo ...), v angleščini pa je beseda »responsibility« sestavljena iz dveh besed, »response« in »ability« («odziv« in »zmožnost«), torej zmožnost odzivanja. Odgovornost potemtakem pomeni odzvati se na nek klic, na nek izziv, dati odgovor. Biti odgovoren tako predpostavlja dva: enega, ki kliče, poziva, izziva, in drugega, ki se po svojih najboljših zmožnostih na ta klic odzove.

Tea Botinčan (2015) pravi, da je odgovornost vseživljenjski učni proces, ki pomeni prepoznavanje in razmišljanje o čustvih, vedenju in razmišljanju o drugih, pa tudi o sebi. Poudari, da se otroci odgovornosti naučijo od svojih staršev, kar predstavlja odgovornost staršev za prenos odgovornosti na svojega otroka.

Milivojevič (2015) predstavi izvor besede odgovornost in navaja, da »odgovornost« izvira iz besede »odgovor«, torej »govoriti«, kar pomeni, da je odgovorna oseba tista, ki mora odgovoriti na predhodno postavljeno vprašanje. Izpostavi, da je sam pomen besede stanje, v katerem je odgovor ali kjer se skrbi za storjeno. Opredeli, da odgovornost lahko obstaja le, če obstajajo določena pravila, ravnanja.

Odgovornost je beseda, ki ima velik pomen v odnosih do samega sebe, sočloveka in okolja. V svojem bistvu je odgovornost individualno prostovoljno oziroma svobodno ravnanje (spontani odziv), ki pomeni sprejeti nalogo, opraviti jo po svojih najboljših močeh in nato stati za tem, kar storiš.

Kako otroke naučiti odgovornosti?

Odgovornost otroci pridobivajo z izkušnjami. Vzgoja za odgovornost se začne že v najnežnej-

ših letih v družini. Kovačič Peršin (2013) pravi, da otrok asimilira vrednote predvsem zaradi svojih staršev, katerih vedenje je zanj model. Otroku prejme prve spodbude za zaznavanje vrednot preko ljubečega odnosa staršev v prvih letih življenja. V tem odnosu brezpogojne ljubezni se otrok počuti sprejetega in varnega, zato odgovori z zaupanjem in ljubeznijo. Skrb staršev spontano vodi otroka v odgovoren odnos proti drugim ljudem in odgovornost je osnovno moralno obnašanje. Seveda gre najprej za drobne stvari, za drobna dejanja, ki pa z odraščanjem postajajo vedno pomembnejša in tako se z njimi povečuje tudi odgovornost. Čim več odgovornosti za dejanja bomo prepustili otroku, tem uspešnejši bodo le-ti pri prevzemanju odgovornosti tudi kasneje. Sam postopek učenja je sestavljen iz tega, da otroku odrasli naložijo določene dolžnosti, kaj mora in česa ne sme storiti, ga dosledno spremljajo, kako opravlja naloge, nato pa otroka glede na rezultat pohvalijo in nagradijo ali kritizirajo in kaznujejo. Nalaganje odgovornosti otroku zahteva odgovornega odraslega, kar pomeni, da je prav odrasla oseba tista, ki mora biti s svojim vedenjem in besedami odgovorna. Postopno jih tudi sooča s tem, da sami odločajo o svojih dejanjih, a hkrati sprejemajo tisto, kar se jim glede na njihovo odločitev posledično zgodi. Potrebno je ukvarjati se z otrokom, predvsem pa uresničevati posledice. Potrebno je poudariti, da v pomembnih situacijah ni odločanja otrok, temveč so le zahteve odgovorne odrasle osebe, ki ve in zna postaviti meje. Čim večkrat (v ustreznih okoliščinah) skušajmo prepustiti odločitev otroku. Za to pa je potrebno sodelovanje odraslega z otrokom, da otroku predstavi in ponudi alternativne izbire ter jim razloži tudi posledice posameznih izborov. Pomoč odraslega otroci potrebujejo predvsem zato, da se zavedo posledic, ki jih vsaka odločitev nosi s seboj. Odgovornost je torej postopek, ki se ga učimo skozi vse življenje. Otroci se najbolje naučijo iz izkušenj. Realnost kaže, da je učenje odgovornega ravnanja otrok izredno težko realizirati. V vrtcu v zadnjih letih spremljamo generacije pretirano razvajenih in nesamostojnih

otrok. Otroci so po naravi radovedni, kreativni, ustvarjalni in željni pomagati, delati. Vendar jim starši s svojo aktivnostjo, in ker jih želijo obvarovati, velikokrat onemogočajo in ne dopuščajo, da bi sami delali, kot se njim zdi prav.

Že zelo majhni otroci zmorejo prevzeti del odgovornosti zase

Kroflič (2006a) pravi, da je vzgoja za odgovornost povezana z zagotavljanjem življenjskih pogojev, v katerih otrok ob aktivni participaciji doživi nekakšen eksistencialni nagovor, ki v njem sproži etično zavest.

V vrtcu spodbudno okolje omogoča oziroma spodbuja razvijanje socialnih spretnosti, multisenzorno učenje, možnost izbire in aktivnega učenja, ne pa le pasivnega spremljanja načrtovanih dejavnosti. Na ta način se razvija otrokov občutek svobodne izbire in odgovornost za sprejete odločitve.

Otrok z vstopom v vrtec postane del organiziranega in strukturiranega okolja, je izpostavljen konstituciji ocenjevanja in tekmovanja z možnostjo doživljanja uspeha in kritike. V vrtcu se socializira in začne pridobivati socialne vrednote, vedenje in obnašanje, ki se ga od njega pričakuje. S prihodom v vrtec je postavljen v okolje in družbo, kjer se družiti s svojimi vrstniki in skupaj z njimi premaguje izzive, tako v igri kot pri dejavnostih, ustvari nova prijateljstva, vzdržuje vzajemne odnose v različnih situacijah, z vrstniki komunicira za doseg skupnega cilja, nauči se sprejemati poraz, zmagovati in s tem tudi nadzirati čustva. V posameznih starostnih obdobjih vzgojitelj ugotavlja doseganje ciljev napredovanja otroka, kar je pomembno predvsem zato, da lahko prilagaja zahteve zmoglostim otrok v določeni starosti. Vzgojitelji bi morali torej upoštevati predvsem naslednje vrednote: skrb za druge, odgovornost, odkritost, poštenost, pogum, pravičnost, človekove oziroma družbene pravice (demokracija, aktivna vloga otrok), spoštovanje (tudi spoštovanje različnih vrednot), sočutje (podpiranje in sprejemanje drugih), mir, kreativnost, tradicijo in dobro komunikacijo.

Vzgojitelji – ključne osebe pri razvijanju odgovornosti predšolskih otrok v vrtcu

Osnovni elementi vzgojiteljeve profesionalne moralnosti so moralne držbe skrbi za otroke in odgovornosti. Pomembno je, da se vzgojitelj zaveda vrednot, ki jih skuša razvijati pri otrocih, in razmišlja o tem, kako vzgaja s svojim odnosom do otrok, z izborom vsebin in metod dela, z izborom materialov, z načini vodenja procesov, izražanjem pričakovanj, s svojimi odzivi v različnih situacijah, z načini ocenjevanja znanja, vrednotenjem infor-

macij, izražanjem svojih stališč in prepričanj ter na druge načine (Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole 2008).

Harcourt in Mazzoni (2012) trdita, da so vzgojitelji ključne osebe pri razširjanju pravic in odgovornosti predšolskih otrok in da bi morali z njimi vzpostaviti občutljive odnose. Tudi Arslan (2010) navaja, da vzgojitelji predšolskih otrok igrajo pomembno vlogo v razvoju otrok v predšolskem obdobju.

Dimenzija vrednot vzgojiteljev je osnovana na primernem znanju, izobrazbi in izkušnjah, trdnem prepričanju in poučevanju in učenju s pomočjo učnega načrta, ki temelji na igri, prepričanjih in načelih za primerno pripravo, ki ustrezajo potrebam otrok in družin, zavezanosti strokovnim vrednotam in poklicu, zgrajenem na moralnih in socialnih ciljih, ter odgovornosti do otrok in družin (Brock 2012). Kroflič (1997) podobno navaja, da so za vzgojitelje zelo pomembni znanje, izkušnje ter moralno dosledna drža.

Kako vzgojitelj prenaša odgovornost na otroke v praksi

Odgovornost spada med osnovne moralne vrednote. Vključuje izpolnjevanje nalog, samokontrolo in odgovornost za posledice določenega obnašanja. Sahlberg (2018) je mnenja, da mora biti temeljna naloga vrtca kot nosilca predšolske vzgoje zagotavljanje, da otroci postanejo srečni in odgovorni posamezniki.

Kurikulum za vrtce v uvodu navaja, da so nekatere dejavnosti, kot sta moralni razvoj ter skrb za zdravje in varnost, vključene v vsa področja predšolskega izobraževanja in so del življenja in dela v vrtcu (Kurikulum za vrtce 1999, 4). Vrednote so prisotne med cilji, načeli in v okviru večine področij predšolskih dejavnosti. Vrednote, ki jih omenjajo cilji in načela, predstavljajo določeno osnovno orientacijo za vzgojitelje, vendar pa konkretno pomoč nudijo dejavnosti, ki jih lahko vzgojitelji uporabljajo, ko posredujejo teme otrokom. Pri tem ni izpostavljeno, katere vrednote razvijajo določene dejavnosti, kar pomeni, da vzgojitelj sam izbira, uvaja in razvija takšne primere. Ko izbere dejavnost, otroka spodbuja, da dejavnost, ki ga pritegne, izbere sam in v njej vztraja. Na ta način se pri otroku razvije vrsta osebnostnih vrlin (vztrajnost, občutek izpopoljenosti ob doseženem cilju, zupanje vase, pogum, samospoštovanje, poštenost, odgovornost idr.), ki jih sicer težko razvijamo.

Za uspešno obvladovanje različnih nalog v vrtcu otrok potrebuje podporo odraslih. Raven podpore je na začetku velika, tako fizično kot ustno, med obvladanjem dejavnosti pa se podpora zmanjša

samo na spremljanje in verbalno opominjanje. Ko otrok prevzame neko aktivnost, poveča občutek svoje osebne usposobljenosti, zaveda se lastnih prednosti in sposobnosti ter tako poveča osebno odgovornost. Prav obvladovanje določenih nalog pri aktivni vlogi v dejavnosti otroku razvije občutek odgovornosti.

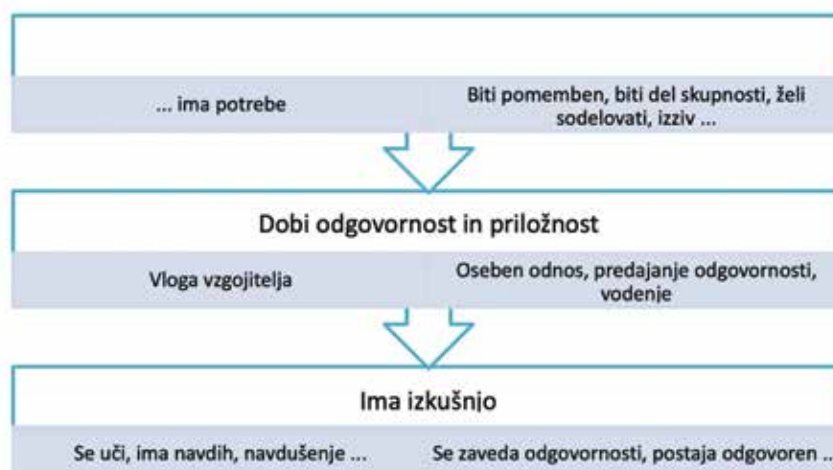
Kot vzgojiteljica vodim vzgojni proces tako, da v okviru danega načrta ponudim v dejavnostih različne možnosti izbire. Z dajanjem možnosti izbire spodbujam spretnosti odločanja, zadovoljujem potrebe po dejavnem prispevku ter motiviram za dokončno izvedbo nalog tako, da otrok uporabi svojo osebno moč. Odgovornost za odločitev je na posamezniku (otroku). Z dopuščanjem izbire otrokom razvijam zaupanje v lastne zmožnosti odločanja in prevzemanja odgovornosti. Tako postajajo odgovorni za svoje odločitve in ravnanja. Odgovornost otroci v vrtcu dobivajo postopoma; ko vem, da neko nalogo obvladajo, jim dam novo na višji ravni. Ne učim jih delati, sodelovati, temveč jih podpiram, da resnično delajo in sodelujejo. Pri tem načinu vzgoje uporabljam metode za spodbujanje pozitivnega vedenja, pojasnjevanja omejitev, nakazovanja posledic oz. metode, kjer pojasnim svoje zahteve z opozarjanjem. Vzgoja s podukom vsebuje čustveno in razumsko komponento, ki ugodno vplivata na moralni razvoj, saj se posameznik razvija v samostojno in odgovorno osebnost v skladu z njegovimi smernicami in z upoštevanjem drugih okoli njega. Podobno razmišlja Jung (2002, 90), ki pravi, da se mora vzgojitelj zavedati, da govorjenje in ukazovanje le malo koristita, toliko bolj pa koristi zgled. Hoffman (1970) izpostavi pozitivno okolje in pravi, naj vzgojitelj oblikuje takšno okolje, ki spodbuja in sprošča iniciativnost, zaupanje in spoštovanje.

Givertz in Segrin (2014) poudarjata, da je pri vzgoji pomembno postavljanje mej. Predvsem moramo biti pozorni, kje postavimo mejo med izvajanjem kontrole in prilagajanjem otroku. Postavljene meje ponazarjajo odgovornost otroka in nas samih, kako jih spoštujemo in kako se držimo pravil. S tem

ko postavljamo meje in pravila, otroka v skladu z njimi discipliniramo, mu zagotavljamo stabilnost in predvidljivost življenjskega okolja. Vzgojitelj, ki se je glede tega pripravljen pogajati in prilagajati, bo imel z otrokom funkcionalen odnos, skozi katerega se bo otrok naučil odgovornosti. Tak odnos temelji na komunikaciji, ki vključuje to, da se otroci v skupini med seboj pozorno poslušajo, kažejo razumevanje in utemeljujejo razloge za svoja dejanja in prepričanja.

Ena najpomembnejših nalog je ustvariti varno, ljubeče in spodbudno okolje, v katerem bo otrok lahko razvil vse svoje potenciale. Zaupati moram v zmožnost otroka, da bo zmožel, da bo sam rešil lastne probleme (glede na razvojno stopnjo). Otroku ne učim s pravili, temveč z vajo (ustvarjanjem priložnosti). Gre za učenje z delom (preko izkušnje se najlažje učijo – sami poizkusijo). V ospredju je dejavni odnos vzgojitelja in otroka (spoštovanje, zaupanje, zgled odraslega ...).

Prav tako je pomembna aktivna participacija otrok. Že pri dva- do triletnih opazimo prvi opazen poskus odgovornosti, vedno več stvari želijo narediti sami (hočejo več, kot zmorejo, in prav to hotenje otrok je edina možnost za napredek). Pomembno je, da tega ne zadržimo. Izkušnje in prosocialne spretnosti dobijo, če jim zaupamo različne naloge: skrb za igrače, oblačila, čistočo ... Otroka poskušam pripeljati do tega, da postopno dejavno sodeluje pri določenih nalogah v izvedbenih oblikah dejavnosti, kot tudi, da prevzame odgovornost in samostojnost za igro, učenje in delo. Med izvajanjem jih spodbujam, da spoznajo vrednote, kot so npr. kaj je prav in kaj narobe, kako skrbeti za druge, pravičnost in pravice, da se drugih ne sme poškodovati, da je potrebna medsebojna pomoč in delitev stvari z drugimi, da je treba biti prijazen, vljuden, narediti tisto, kar se v igralnici pričakuje, se potruditi, biti prijateljski, vključevati v igro druge ... Delo izvajam v skupinah (vsak otrok ima svojo vlogo in odgovornost, učijo se drug od drugega, naučijo se voditi igro, dejavnost ...).

Dejavnosti za spodbujanje odgovornosti v oddelku

PODROČJE RAZVOJA	OPIS	AKTIVNOSTI, KI SPODBUJAJO ODGOVORNOST
TELESNO	Odgovorno preizkušanje svojih telesnih spretnosti	Igra na igrišču Sprehod Vadbena ura
DRUŽBENO	Odgovorno ravnanje do samega sebe pri različnih dejavnostih, izpeljavi nalog, izražanje svojega mnenja, poslušanje drugih	Naloge v skupini Dogovorjena pravila Meje
SPOZNAVNO	Med ponujenimi dejavnostmi izbrati tisto, kjer bo dejaven in bo uporabil svoje znanje	Samostojno in skupinsko reševanje nalog Veščine
ČUSTVENO-MOTIVACIJSKO	Znati nadzorovati čustva in občutke Izpeljati dejavnost z upoštevanjem drugih Doživljanje svobode kot prednosti, ki ima svoje meje (dogovorjene in poznane)	Igra v skupinah Skupinske dejavnosti Kotički Igrišče
MORALNO	Poznati pravila in vrednote v skupini Poznavanje vrtca kot okolja, v katerem je Odgovornost do drugih v vrtcu	Dan v vrtcu Rutinske dejavnosti Spoznavanje prostora/ov in ljudi v vrtcu

Odgovornost je torej zmožnost otroka odzvati se na situacije, probleme, dogodke tako, da prepozna samega sebe v svojem odzivu. V otroke in njihove sposobnosti je potrebno verjeti, saj ima vsak otrok svoje kvalitete in sposobnosti, ki jih moramo razvijati. Le tako razvijamo potencial v otroku.

V svoje delo načrtno vključujem spremljanje razvoja in napredka otrok kot podporo svojemu delu. Tako spoznam vsakega otroka. Ugotovitve spremljanja povečujejo možnost, da otroci razvijejo odgovorno ravnanje skozi proces, kar vpliva na njihov razvoj, krepi njihove zmogljivosti in razvija znanja, ki so potrebna za normalno vključevanje v življenje in delo v skupini. Vprašanje, kako otroke naučiti odgovornosti, ponudi odgovor, da je to postopek, ki je sestavljen iz tega, da otroku naložimo določene dolžnosti – kaj mora in česa ne sme storiti – in da ga

dosledno spremljamo, kako te naloge opravlja.

Postopek spremljanja otroka v določenem obdobju

V svoje delo načrtno vključujem spremljanje razvoja in napredka otrok kot podporo svojemu delu. Spremljanje temelji na zasnovanih opisnih izhodiščih. V svojem jedru (Tabela 3) se izhodišča osredotočajo na otroka in bistvene elemente, ki naj jih za življe-

nje pridobiva že v predšolskem obdobju: spretnosti, veščine in vrednote. Zaradi njihovega posebnega pomena jih je potrebno sistematično razvijati in preverjati v praksi. Ugotovitve spremljanja povečujejo možnost, da otroci razvijejo odgovorno ravnanje skozi proces, kar vpliva na njihov razvoj, krepi njihove zmogljivosti in razvija znanja, ki so potrebna za normalno vključevanje v življenje in delo v skupini.

REŠEVANJE PROBLEMOV (OTROK)	KAZALNIKI OTROKOVEGA NAPREDKA (ODDELEK)
Otrok prepozna problem, ko se pojavi.	Zna se primerno odzvati v konfliktnih situacijah.
Otrok rešuje problem.	
Otrok poda različne rešitve problema.	Zaveda se odgovornosti za svoja dejanja.
Otrok reši problem.	Poišče pomoč in jo uporabi.
Otrok potrebuje pomoč pri rešitvi problema.	Izzive in težave poskuša reševati sam.

KOMUNIKACIJA	
Otrok pokaže interes za komunikacijo.	Razume in uporablja vedno več besed.
Otrok sodeluje v dialogu: predlaga/vpraša.	Napreduje v veščini postavljanja vprašanj.
Otrok nebesedno komunicira.	Učinkovito komunicira v različnih kontekstih, uporablja govor v različnih funkcijah.
Otrok komunicira primerno glede na okoliščine in starost (v skupini, individualno, uporaba vljudnostnih izrazov ipd.).	
SPOSOBNOSTI IN ZNAČILNOSTI TER UPORABA LE-TEH	
Otrok prevzame pobudo za dejavnost, v kateri aktivno sodeluje.	Izkazuje prosocialno vedenje (posoja igrače, sodeluje z drugimi, pomaga drugim ipd.).
Otrok predlaga oz. vpraša za mnenje drugega otroka.	Zna slišati tudi mnenja drugih otrok in jih uporabiti za sprejemanje odločitev.
Otrok z vedenjem izraža svoja močna področja, pokaže/pove, v čem je dober.	Zna prepoznati svoja močna in šibka področja.
Otrok pokaže svoja šibka področja.	
MEDSEBOJNI ODNOSI	
Otrok ponudi pomoč drugemu otroku.	Vključuje se v različne oblike medsebojne pomoči.
Otrok je v skupini sproščen.	Izkazuje napredek v socialni igri (delitev vlog, argumentacija, upoštevanje drugih).
Otrok z lahkoto vzpostavlja odnose z drugimi.	Rad pomaga in izkazuje empatijo.
Otrok je aktiven član skupine, v kateri sodeluje.	Je sam aktiven in k sodelovanju zna pritegniti tudi druge v skupini.
	Napreduje v razumevanju in upoštevanju pravil, postaja odgovornejši.

Zaključek

V zgodnjih letih otrokovega življenja (predšolsko obdobje) je ključnega pomena to, v katero smer se bo razvijal otrok »jaz«. Posredovanje vrednot predšolskim otrokom je zato ena najpomembnejših dejavnosti vzgoje. Zdrava odzivnost odraslih, odgovornih za vzgojo in izobraževanje otrok, gradi otrokovo odgovor-

nost. Prav občutek, da nekaj zmore narediti sam, otroku vliva tisto pravo samozavest, ki bo osnova, da si bo v življenju upal spopadati z izzivi in preizkušnjami. Če bo imel otrok možnost razviti pozitivno samopodobo (sprejemanje samega sebe z vsemi pozitivnimi in negativnimi lastnostmi), bo njegova osebnost prerasla v odgovornega državljana. Do

okolice bo razvil empatijo za sodelovanje, sprejemanje in spreminjanje v skupno dobro.

Izkušnje kažejo, da z različnimi nalogami in zadolžitvami (pomoč pri čiščenju garderobe, umivalnice, igralnice itd. – lahko bi jim rekli tudi dežurstva ter soodločanje o načrtovanju dejavnosti ter evalviranju izvedenih dejavnosti) pripomorem k temu, da je otroku dana možnost za razvijanje oziroma prevzemanje odgovornosti do sebe in drugih.

Viri in literatura

- Arslan, E. (2010): Analysis of communication skill and interpersonal problem solving in preschool trainees – suggests education in problem solving. *Social behavior and personality*, vol. 38 (4), pp. 523-530.
- Botinčan, T. (2015): *Strokovni nasveti: Otroci in odgovornost*. Zagreb: Udruga za skrb djece s posebnim zdravstvenim potrebama 3L.
- Brock, A. (2012): Building a model of early years professionalism from practitioners' perspectives, *Journal of Early Childhood Research*, vol. 11 (1), pp. 27-44.
- Givertz, M. in Segrin, C. (2014): The association between overinvolved parenting and young adults' self-efficacy, psychological entitlement, and family communication. *Communication Research*, 41(8), 1111-1136.
- Harcourt, D., Mazzoni, V. (2012): Standpoints on quality: Listening to children in Verona, *Australasian Journal of Early Childhood*, vol. 37 (2), pp. 19-26.
- Hoffman, M. L. (1970): Moral development. V: *Carmichael's Manual of Child Psychology*, Vol. II, str. 261-359, New York.
- Jarc, M. (2014): Najpomembnejša so prva leta, *Vzgoja*, vol. XVI/4, 64, pp. 14-15.
- Jung, C. G. (2002): *Psihologija in vzgoja*. Ljubljana: Študentska založba.
- Kovačič-Peršič, P. (2013): Vzgoja za svetovni etos v šoli v *Svetovni etos: globalno in lokalno*. Grosuplje: Partner graf.
- Kroflič, R. (1997): *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kroflič, R. (1997): *Med poslušnostjo in odgovornostjo: procesno-razvojni model moralne vzgoje*. Ljubljana: Vija.
- Kroflič, R. (2006a): Vzgoja za odgovornost med navajanjem in razvijanjem. *Revija za duhovnost in kulturo*, 7(8), 88-94.
- Kurikulum za vrtce (1999). Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/vrtci_kur.pdf, 16. 1. 2020.
- Milivojevič, z. (2015): Pomen discipline pri vzgoji. *Revija Mama*. Dostopno na: <http://mama.si/malcek/vzgoja/dr-milivojevic-zoran-pomen-discipline-pri-vzgoji>, 10. 2. 2020.
- Priporočila o načinih oblikovanja in ureničevanja vzgojnega načrta osnovne šole (2008), *Educa*, vol. 17 (5/6), pp. 71-91.
- Sahlberg, P. (2018): *V vrtce vrniti igro. GO SVIZ Slovenije*. Dostopno na: <https://www.sviz.si/igro-nazaj-v-vrtce/>, 16. 1. 2020.